

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

LB

Lindberg

Konhol med

Erhovningslied

1919.

238
902

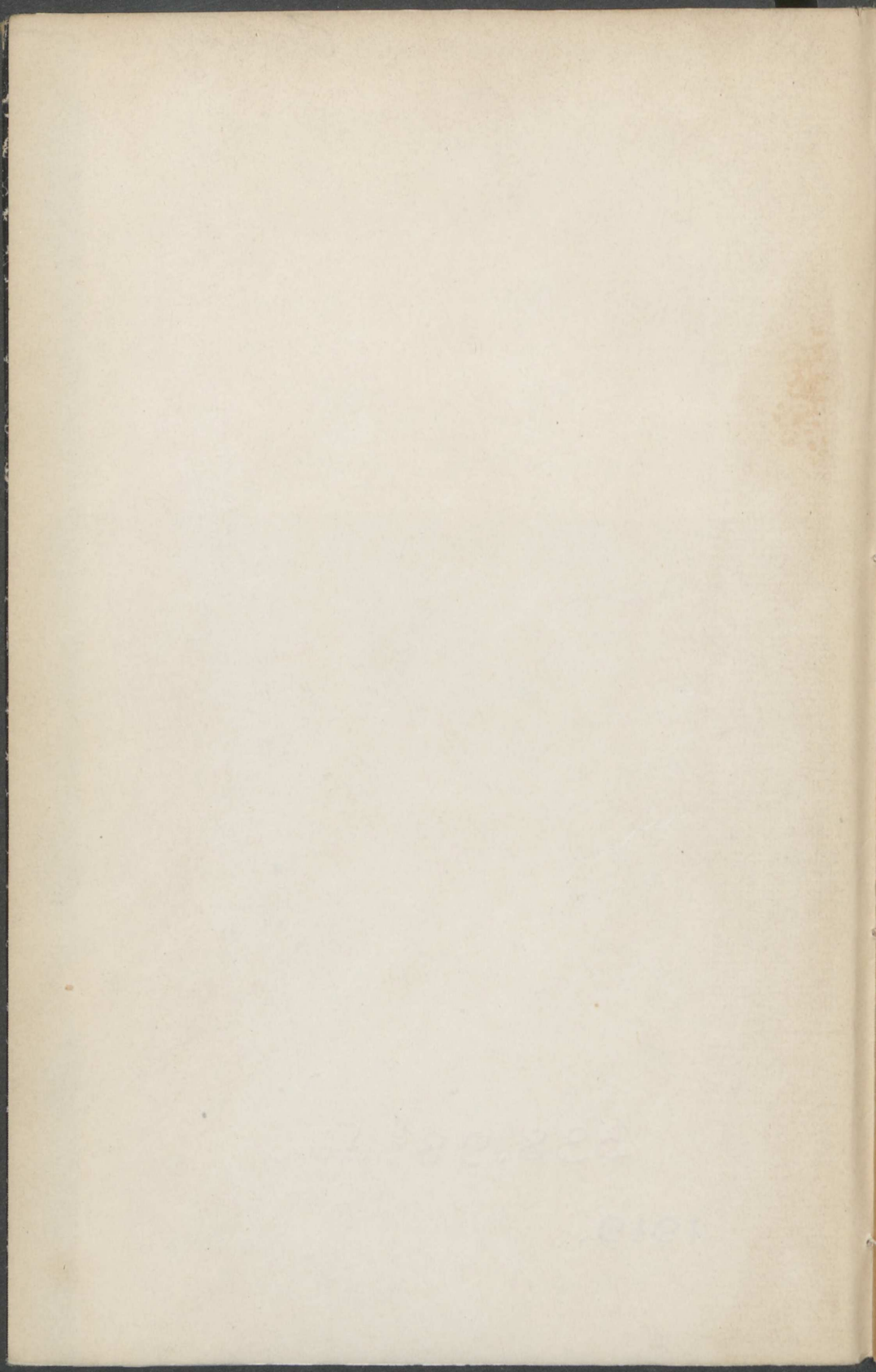
[Faint, illegible handwriting]

338-182

294

338.98 Sin

1919.

Jak Kr. Lindberg

„SAMFUNDET“s SKRIFTSERIE I

KONTROL MED ERHVERVSLIVET

AF

JAK. KR. LINDBERG

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

„SAMFUNDET“s FORLAG - KØBENHAVN 1919

A. RASMUSSENS BOGTRYKKERI - RINGKØBING

SAMFUNDET stiftedes den 10. Marts 1919.
Foreningens Formaal er at fremme og organisere
Studiet af Nutidens sociale Problemer samt arbejde
for Udbredelsen af social Kundskab i alle Befolk-
ningslag. — „Samfundet“s Skriftserie, som er et
Led i dette Arbejde, vil i kortfattede Skrifter af
sagkyndige Forfattere give Bidrag til alsidig Belys-
ning af Øjeblikkets økonomiske og politiske Spørgs-
maal. Hvert Skrift vil danne et Hele for sig og staa
som Udtryk for sin Forfatters personlige Opfattelse.
Nogen bestemt politisk Linie vil ikke blive fulgt.

København, September 1919.

„Samfundet“s Redaktions-
udvalg.

Kravet om Socialisering af Erhvervslivet eller dog i det mindste om Kontrol med Erhvervslivet staar i dette Øjeblik paa Dagsordenen overalt i Verden.

De Begivenheder, som har bevirket, at dette Krav netop nu fremtræder med saa stor Styrke, er kendt af alle.

I fire lange Aar har Verdenskrigen raset, og nu da Freden sluttet, nu da det begynder at blive muligt for Folkene selv at tale sammen uden Diplomaterne som Mellemed — ja nu vokser der frem en almindelig Følelse af at være bleven ført bag Lyset. Og samtidig gaar det op for det arbejdende Folk, at et lille Mindretal gennem skamløs Krigsaager har beriget sig paa Samfundets Bekostning.

Man staar i alle Lande overfor revolutionære Bevægelser. Og tør man egentlig tro, at vi her i Danmark er anderledes stillet?

Enhver, der kan høre og se, hvad der foregaar, ikke alene i Arbejderklassen i snævrere Forstand, men ogsaa i hele den store Stand af Funktionærer — hvad enten de nu er i privat eller i offentlig Tjeneste — maa være klar over, at ogsaa vi staar paa Grænsen af Uroligheder, som kan blive skæbnesvangre for vort økonomiske Liv.

Vi har set Varslerne i Bagerstrejken, Byggearbejdernes Strejke og nu sidst i Havnearbejdernes Strejke.

Hvorledes gaar det da til, at der her i Danmark — hvor dog ingen i disse Krigsaar har lidt Sult — overhovedet kan fremkomme Bevægelser af den Art?

Forklaringen er den, at Regeringen vel har været i Stand til at sørge for, at ingen i dette Land kom til at lide ligefrem Nød, men den har ikke kunnet hindre, at et lille Mindretal har tjent Millioner paa den øvrige Befolknings Forarmelse.

Det er fra Krigsaageren, at Uroen stammer.

Det sociale Spørgsmaal er ikke et Produktionsproblem, men et Fordelingsproblem. At Produktionen henimod Krigens Slutning maatte gaa ned, at der som Følge heraf maatte blive færre Goder at nyde, det fremkalder intet nyt socialt Spørgsmaal. Enhver kan forstaa, at man i en Nødtilstand er nødsaget til at give Afkald paa visse Goder, som man før har nydt. Danske Arbejdere har maattet undvære Snapsen og nedsætte Forbruget af Tobak til et Minimum og har maattet se, at Beklædningsgenstande og Indbo forfalder, men det er ikke herfra, Uroen stammer. Saalænge Arbejderklassen og den forarmede Klasse af Tjenestemænd endnu tror paa de smukke Fraser om, at nu maa vi **alle** spare — for nu staar Danmark i Vaade — saa foreligger der intet nyt socialt Spørgsmaal.

Men lidt efter lidt opdager man, at det arbejdende Folk var blevet ført bag Lyset og det paa den groveste Maade.

Endnu savnes der en officiel Redegørelse for, hvad der i disse Krigsaar virkelig er foregaaet indenfor de forskellige Erhverv, men Skatteindtægten giver dog allerede et Fingerpeg.

Paa Grundlag af de i „Statistiske Efterretninger“ for April d. A. meddelte Oplysninger om Merindtægten (d. v. s. den Indtægt, hvoraf der svares Merindkomstskat) er man i Stand til for Aaret 1916 at danne sig en Forestilling om det Omfang, Krigsaageren allerede da havde naaet.

Fra 1913 til 1916 steg den skattepligtige Indtægt fra 910 til 1840 Mill. Kr. Samtidig voksede Antallet af Skatteyderne fra 430,000 til 543,000. Regner man, at disse 113,000 nye Skatteydere i 1913 havde en samlet Indtægt paa ca. 80 Mill. Kr., skulde Stigningen altsaa udgøre fra 990 til 1840 Mill. Kr. Men af denne Merindtægt paa 850 Mill. Kr. lagde de 29,000 Skatteydere, som har svaret Merindkomstskat, Beslag paa 586 Mill. Kr., medens de øvrige 514.000 Skatteydere kun fik 264 Mill. Kr. til Deling.

Hvad vil det imidlertid sige at faa 264 Mill. Kr. til Deling, naar den Varemængde, som skal købes for disse Penge, er uforandret, og der samtidig paa Markedet optræder en Klasse Medborgere, som raader over en Merindtægt paa 586 Mill.

Kr.? Dette vil fremgaa af nedstaaende Tabel, hvor den **virkelige** Indtægtsfordeling for 1916 er beregnet ud fra den Forudsætning, at den producerede Varemengde var af samme Størrelse i 1916 som i 1913.

Skatteydere	Indtægt 1913	Indtægt 1916		Forøgelse i reel Indtægt fra 1913—16
		nominel	reel	
1916	193	779	420	+ 118 pCt.
29,000	797	1061	570	÷ 28 —
514,000	990	1840	990	0

Tabellen viser, at 29,000 Skatteydere — nemlig de, der har drevet Krigsaager i saa stor Stil, at de heraf har svaret Merindkomstskat — har forøget deres **virkelige** Indtægt (d. v. s. deres Købeevne) med 227 Mill. Kr. eller med 118 pCt. Det er da givet, at de 514,000 andre Skatteydere maa lide en tilsvarende Formindskelse af deres Købeevne. Den maa nødvendigvis gaa ned med et ganske tilsvarende Beløb, hvilket vil sige, at den virkelige Indtægt for den store Befolkning i Gennemsnit formindskes med 28 pCt. For de 514,000 Skatteydere betød altsaa den **nominelle** Forøgelse af Indtægten med 264 Mill. Kr. i 1916 et **reelt** Indtægtstab paa 227 Mill. Kr.

De 29,000 Skatteydere havde i 1913 en gennemsnitlig reel Indtægt paa 6,650 Kr., men i 1916 var den naaet op paa 14,500 Kr.

Derimod havde de 514,000 Skatteydere i 1913 en gennemsnitlig Indtægt paa 1,550 Kr., men den var i 1916 gaaet ned til 1,150 Kr.

Og saa maa det endda erindres, at der her er Tale om Gennemsnitstal, der dækker over meget store Uligheder. Blandt de 514,000 Skatteydere findes der et betydeligt Antal — bl. a. hele Gaardmandsklassen, en stor Del Handlende samt adskillige selvstændige Haandværkere — som **ikke** har faaet deres virkelige Indtægt reduceret med 28 pCt. Man forstaar da, hvad Arbejderklassen og Tjenestemændene har maattet lide trods Dyrtidstillægene!

Jeg er mig vel bevidst, at der kan rettes adskillige Indvendinger mod disse Beregninger. Men Princippet i dem er rigtigt, og kun naar man har forstaaet den her udviklede

Tankegang — nemlig at det er Indtægternes Købevne, det kommer an paa — er det muligt at blive klar over, hvad det egentlig er, der er foregaaet i disse Aar.

Endnu grellere end den voksende Ulighed i Indtægtsfordelingen stiller Forholdet sig, naar man betragter Formuerens Vækst. Den skattepligtige Formue udgjorde i hvert af Aarene 1913 til 1917 følgende Beløb (i Millioner Kr.): 5,100, 5,300, 6,000, 7,770, 8,570.

I Løbet af Aaret 1916 steg altsaa Formuen med 1770 Mill. Kr., og samtidig udgjorde Aarsindtægten som ovenfor omtalt 1840 Mill. Kr. Disse Tal maa vække Eftertanke hos dem, der endnu maatte svæve i den Vildfarelse, at Formueforøgelsen tilvejebringes ved Flid og Sparsommelighed! Det er indlysende, at de 514,000 Skatteydere, hvis gennemsnitlige reelle Indtægt fra 1913 til 1916 var gaaet ned fra 1,550 til 1,150 Kr. og som i den Anledning har været tvunget til den mest nøjeregnende Sparsommelighed, umuligt kan have nogen væsentlig Andel i denne Formueforøgelse! Man maa derfor antage, at den væsentlig falder paa de 29,000 Skatteydere, hvis samlede nominelle Indtægt i 1916 udgjorde 779 Mill. Kr. Denne lille Gruppe Medborgere skulde altsaa af en Indtægt paa 779 Mill. Kr. have været i Stand til at opspare en ny Formue paa 1,770 Mill. Kr.! Dette maa jo for almindelig sund Menneskeforstand synes at være Hekseri. Men „Vesterhavs“ Affæren er vel endnu ikke glemt, og den giver jo et Vink om, at Forklaringen maa søges i Overkapitaliseringen.

At denne Udvikling maa medføre, at Millionærernes Antal vokser, er klart. Fra 1908 til 1916 steg Tallet fra 227 til 500, og dette lille eksklusive Selskab ejede i 1916 tilsammen 1,500 Mill. Kr. eller $\frac{1}{5}$ af Landets samlede Formue.

Naturligvis er det ikke de her anførte Tal, der har skabt Uroen i vort Samfund. Naar Tallene offentliggøres, er de allerede forældede, de belyser ikke Dagens Begivenheder. Men selve de faktiske Forhold, som disse Tal først nu kaster Lys over, kunde ikke undgaa at vække Opmærksomhed. Hvem kunde undgaa at se den Luksusudfoldelse, som København i disse Aar har været Vidne til? Hvem kunde undgaa at for-

arges over Børsjobberiet og over de uhørte Dividender, som mange Akieselskaber fandt det passende at udbetale? Og hvem har ikke hørt Rygter om Bankdirektører, som har tjent Millioner?

Kan man undres over, at en Følelse af at blive bedraget maatte brede sig blandt det arbejdende Folk? Thi hvad er det, Arbejdere og Funktionærer har oplevet i disse Aar? Man har oplevet dette, at hver Gang det lykkedes gennem forhøjede Lønninger saa nogenlunde at faa Dækning for det stigende Prisniveau, saa gik Priserne yderligere op.

Arbejderklassen har som aldrig før faaet Følelsen af, at deres Kamp gennem Fagforeningen var en Marsch paa Stedet. Men naar man saa i disse Aar stillede virkelig gennemgribende Krav, saa lød det fra alle Sider i Samfundet det Raab til Arbejderklassen: I maa handle i Samfundets Aand! Danmark er i Nød! Nu er det ikke Tid til Uenighed, men alle i Samfundet maa forenes om at bringe Danmark frelst gennem en vanskelig Tid. Og Gang paa Gang lykkedes det Fagforeningernes Ledere at dæmpe den gærende Uro. Men der er Tegn til, at de gamle Førere er i Færd med at tabe deres Magt, hvis det ikke nu lykkes dem at opnaa virkelige Fordele for Arbejderklassen.

De mange smukke Samfundsbetragtninger, som fremsattes til Belæring for Arbejderklassen og for Tjenestemændene, gør ikke mere Indtryk. Nu kræves der andet end Ord. Thi den Sandhed kan ikke længere skjules for Arbejderne, at Kapitalistklassen har benyttet Landets Nødstilstand i disse Aar til at beregne sig aldrig før sete Fortjenester. Hvem kan da længere tro paa Kapitalistklassens Samfundsfølelse? Har man ikke tvertimod gjort alt for at lære Arbejderklassen, at de største økonomiske Fordele opnaas, naar man hensynsløst bruger sin Magt over for et Samfund, der er nødlidende? Og saa faar vi Byggearbejdernes Strejke, naar Bolignøden er paa det højeste. Og Havnearbejderstrejke, naar Varemanglen føles haardest.

Overalt i Verden begynder Arbejderklassen at kræve Hævn over det Bedrag, som den har været Genstand for under

Krigen. Det er ikke mindst Krigsaageren, man harmes over, og Kravet rejses om Konfiskering af de under Krigen skabte Formuer, som er tjent paa Folkenes Nødstilstand. Dette Krav er fuldt ud retfærdigt. Men er det underligt, at ogsaa Kravet om en **almindelig Socialisering** af det hele Erhvervsliv under disse Forhold maa komme frem som den eneste Redning?

Saaledes er Stillingen ude i Verden. Og Uroen her i Landet er endnu kun en svag Genklang af disse Bevægelser.

Hvor skal da Ansvarret lægges for, hvad der er sket?

Ja hvis dette var sket for tyve Aar siden, vilde man vel have sagt: Ingen har Ansvarret. Det er selve det kapitalistiske System, der i en Situation som den foreliggende nødvendigvis maatte føre til det Resultat, vi har set. Thi det kapitalistiske System betyder, at Fortjenesten bliver størst, naar Samfundet lider under Varemangel; jo flere Formuegoder, der tilintetgøres, jo større bliver den resterende Erhvervsformues Værdi; for hvert Skib, der torpederes, kan Rederne skruer Fragterne yderligere op, saa at Nettoudbyttet bliver større, end om man havde haft hele Flaaden i Behold.

Naturligvis er det rigtigt, at det kapitalistiske System bærer Skylden for det, der er sket, men hermed skal det ikke være sagt, at de ledende Mænd indenfor det kapitalistiske Erhvervssamfund kan fritages for Ansvar.

Thi man maa huske, at nutildags er Erhvervslivets forskellige Grene organiserede, og intet Steds er disse Organisationer stærkere end netop her i Danmark. Erhvervslivets ledende Mænd har med berettiget Stolthed fremhævet, hvorledes Landets Regering paa mange Omraader af det økonomiske Liv har været sat ud af Spillet til Fordel for Erhvervenes egne Organisationer. Man har fremhævet, at Varetillørsler til Landet er sket under disse Organisationers Garanti. Men det maa ikke glemmes, at idet Fordelingen af Raar og Hjælpstoffer skete gennem disse Organisationer, opnaaede de samtidig en Magt over de enkelte Medlemmer som ingen sinde før.

Spørgsmaalet bliver da, om Organisationerne ikke burde have benyttet denne Magt til at forhindre de uhørte Krigsfortjenester. Men hertil mærkede man intet udover smukke Ord ved enkelte højtidelige Lejligheder.

Rederiforeningen vedtog **ikke** at sejle med normal Fortjeneste plus et passende Dyrtidstillæg. Grosserersocietetet og Industriraadet gav ej heller deres Medlemmer Paalæg af denne Art.

Derimod var vi Vidne til idelige Aktieudvidelser, hvorved de faa indviede tjente Millioner og atter Millioner. Vi saa uhørt høje Aktiedividender, der gav Anledning til et Børsjobberi, som til alle Tider vil hefte som en Skamplet paa dansk Erhvervsliv.

Jeg ved vel, at Skibsfartens og Industriens ledende Mænd helst vil fralægge sig Ansvaret for dette Børsjobberi. Men hvorledes kan de det? Hvad dannede Grundlaget for dette Børsjobberi andet end de kolossale Dividender og de idelige Aktieudvidelser? Havde vi set Jobberi i Skibsaktier, hvis Rederiforeningen havde vedtaget at sejle for saadanne Fragtsatser, at intet Selskab kom til at give over 10 pCt. i Udbytte?

Maaske vil Erhvervenes ledende Mænd hævde, at de ikke er i Stand til at modstaa Kravet om store Dividender og idelige Aktieudvidelser. De vil maaske skyde Skylden paa Bankerne. Saa utroligt det end lyder, skal der jo her til Lands findes Bankdirektører, som deltager i Spekulationen. At saadanne Bankdirektører ikke kan undgaa at tjene Millioner er en Selvfølge. Og det er jo muligt, at det er fra dem, Kravet om ublu Dividender og idelige Aktieudvidelser til syvende og sidst udgaar. Men i saa Fald burde Erhvervenes ledende Mænd offentlig have fralagt sig Ansvaret for, hvad der skete.

Det er paa Baggrund af disse Forhold, at Kravet om Erhvervslivets Socialisering maa ses.

Er en saadan Socialisering mulig? Hertil maa utvivlsomt svares ja! Det drejer sig her kun om et Magtspørgsmaal. Og ingen vil nægte, at Arbejderklassen har vist sig at være mægtig.

Hvorledes det økonomiske Resultat af en Socialisering vilde blive, er naturligvis et andet Spørgsmaal. Gennemtvinges den med Magt fra et Mindretals Side („Proletariatets Diktatur“), vil Resultatet utvivlsomt blive en Nedgang i Produktionen. Men man maa ikke glemme, at dette ikke behøver at betyde daarligere Kaar for Arbejderen, thi han faar jo i det nuværende Samfund kun en Brøkdels af Udbyttet af sit Arbejde.

Den Nedgang, der maa forventes i Produktionen, skyldes ikke den Omstændighed, at der ikke skulde blive sparet tilstrækkelig op af Midler til Anbringelse af Produktionen. Samfundet sparer tværtimod op langt billigere end private. Thi Samfundet kan gennem Skat tage, hvad der er Brug for, og det koster ingen Renter til en Kapitalistklasse.

Men Vanskeligheden ligger deri, at Samfundets Overklasse endnu ikke tænker og føler samfundsmæssigt. Endnu tror denne Overklasse fuldt og fast paa, at den kun kan arbejde som Ledere af Industri, Handel og Skibsfart, naar den som Endemaal for sin Stræben har Luksusbilen, Villaen paa Strandvejen o.s.v. Jeg tror imidlertid, at Overklassen paa dette Punkt gør sig selv værre end den er. Jeg tror tværtimod, at de dygtigste Organisatorer indenfor vore Erhverv vilde arbejde nøjagtigt lige saa godt, selv om de satte sig selv paa tarvelig Ministergage og samtidig satte deres Ære i at levere Samfundet de flest mulige og de billigst mulige Varer. Nu vindes som bekendt størst Anseelse, naar Foretagendet kan opvise det største Udbytte til Kapitalen.

Men jeg er altsaa klar over, at navnlig Overklassen ikke er moden for Socialisering. Og rent bortset fra de Former, hvorunder Socialiseringen kan tænkes gennemført, vil der alene af denne Grund blive slaaet for meget i Stykker, hvis Arbejderklassen med Magt forsøger at gennemføre Socialiseringen.

Spørgsmaalet bliver da, om der staar andre Veje aabne?

Er der Mulighed for at finde et fælles Grundlag for en Nyorientering — et Grundlag, hvorom de forskellige politiske Partier kunde enes?

Man skulde synes saa; overalt i den borgerlige Presse ser

man jo lejlighedsvis Betragtninger fremsat, som hviler paa den Opfattelse, at der **maa** ske en Ændring i den nuværende Kurs, hvis vi ikke skal udsætte vor Kultur for Undergang. I „Berliner Tageblatt“ udtrykkes Anskuelser af denne Art ved Slagordet: Kapitalismens Socialisering.

Herhjemme har Wieth Knudsen i det lige startede Tidsskrift „Det nye Nord“ (for 16. April) skrevet et Par fortrinlige Artikler om Bolschevismen. Han ender med at udtale, at den eneste Redning findes „i en højere Enhed af den gamle Kapitalismes Initiativrigdom, Disciplin, Arbejstempo og Produktionskraft til den ene Side og en almindelig **gensidig social Kontrol** paa den anden Side“.

Eller jeg tager i Flæng en Artikel om Havnestrejken i „Berl. Tiende“ for 10. Maj. Det udvikles, at det er **Oplysning**, det skorter paa. Og det siges til Slut: „Lær alle, her først og sidst Arbejderne, at forstaa, hvorfor de arbejder. Vig ikke tilbage for nogen Oplysning. Lad os faa fuld Aabenhed, reel og tillidsfuld Fortrolighed — og den sunde Fornuft maa sejre.“

Dette er fortrinligt. Spørgsmaalet er blot: Er dette kun Fraser, som Havnearbejderne skal smøres om Munden med — eller er det Alvor? Er det Mening, at Arbejderne for Fremtiden virkelig maa faa fuld Oplysning om den Udbytning, som de er Genstand for?

Mere Vægt end saadanne almindelige Presseudtalelser tør man maaske tillægge Ingeniør Foss' Udtalelser ved Raadhusfesten den 25. April (gengivet i „Tidsskrift for Industri“). Hr. Foss har en egen Evne til i smukke Ord at fremsætte almindelige Samfundsbetragtninger, som alle kan slutte sig til. Jeg tror saaledes, at alle kan være enige med ham i, at det heldigste vilde være, om man i Stedet for at styrte sig hovedkuld ind i Statssocialisme, kunde organisere Erhvervslivet „med Bevarelse af Fordelene ved Selvstyret, men med det Formaal for Øje at løse Opgaverne i **almen Interesse**.“

Uenigheden opstaar først, naar det Spørgsmaal rejses: Mener Hr. Foss, at Erhvervene **nu under Krigen** har løst deres Opgaver i almen Interesse? Eller mener Hr. Foss, at dette

ikke er Tilfældet, idet Erhvervene ikke har haft moralsk Rygrad nok til at modstaa Fristelsen til at beregne sig ubillige Fortjenester paa det øvrige Samfunds Bekostning?

Hvis Hr. Foss er af den første Anskuelse — at Erhvervene har løst deres Opgave i almen Interesse — ja saa er jeg ikke enig med ham. Thi Opgaven er **ikke** løst i almen Interesse, naar et lille Mindretal i Befolkningen uden at yde et større Arbejde end før, mangedobler sin Indtægt paa det øvrige Samfunds Bekostning.

Men mener Hr. Foss **ikke**, at Opgaven er løst i almen Interesse, saa forekommer det mig klart, at han maa indrømme, at den fornødne Kontrol har manglet.

Og er dette Tilfældet, saa gælder det altsaa nu blot at enes om, hvorledes en saadan Kontrol skal ordnes.

Det vigtigste Krav, som bør stilles til denne Kontrol, er, at den bliver offentlig. Naar de selvstændige Erhvervsdrivende gaar ind paa den Betragtning, at de skal arbejde i almen Interesse, saa maa de opgive den hidtidige Opfattelse, at det ikke kommer Samfundet ved, hvilke Godtgørelser de beregner sig for de Tjenester, som de yder Samfundet. Arbejderne paa den ene Side og Forbrugerne paa den anden Side maa have et retmæssigt Krav paa at faa fuld Besked. Skal der skabes gensidig Tillid, maa aaben Ærlighed være den første Betingelse.

Kontrollen maa være en dobbelt, nemlig dels en Kontrol med Produktionspriserne, dels en Kontrol med Handelsavancerne. For Produktionens Vedkommende maatte Kontrollen i første Linje føres af Arbejderne selv gennem Kontroludvalg paa hvert Arbejdssted. Den Grundregel, som maatte slaas fast, skulde da være den, at enhver Arbejder, der er beskæftiget i Produktionsforetagender af en vis Størrelse, har Krav paa gennem dertil nedsatte Kontroludvalg at blive sat i Kundskab om det økonomiske Resultat af den Virksomhed, i hvilken han er beskæftiget.

Disse økonomiske Resultater skulde da for Fremtiden danne Grundlaget for Forhandlinger mellem Fagforeninger og Arbejdsgivere om Fastsættelsen af Lønningerne.

Der er her selvfølgelig hverken Tale om, at der skulde fikseres et bestemt Udbytte for Kapitalen, eller at Arbejderne skulde have en vekslende Løn efter det enkelte Aars større eller mindre Udbytte. Iøvrigt er det stærkt vekslende Aktieudbytte, som mange Selskaber hidtil har fundet det rigtigt at yde, en i højeste Grad samfundsfjendsk Politik; thi det er paa Grundlag heraf, at Børsjobberiet trives. Det er ingen Nødvendighed at føre en saadan Dividendepolitik; thi der kan meget vel i gunstige Aar foretages ekstraordinære Henlæggelser. Ganske vist maa Aktionærene saa ikke have Lov til paa et senere Tidspunkt at dele de opsparede Reserver (jfr. „Vestervands-Affæren“), men disse maa kun bruges til at udligne de enkelte Aars økonomiske Resultater eller til Udvidelse af Virksomheden.

Men unægtelig maatte fremtidig den Betragtning lægges til Grund, at et Foretagendes virkelige Overskud er den Indtægt, som Arbejdere og Driftsledere tilsammen kan opnaa, medens Renten til Kapitalen — hvad enten der er Tale om fremmed eller egen Kapital — er at betragte som en Omkostning, der bør bringes ned til det mindst mulige. Og ved det mindst mulige forstaar jeg, at der kun bør ydes Kapitalen saa meget, at Adgang til at erholde ny Kapital til Udvidelse ikke hindres.

Det vil nu naturligvis vise sig, at visse Industrier som Helhed giver et urimeligt stort Overskud. Enten vilde da Arbejdslønnen eller Driftslederlønnen eller Kapitaludbyttet blive urimelige. Eller maaske vilde der finde en Kombination Sted af disse Muligheder. Arbejderne vilde jo nemlig kunne smittes af den lidet samfundsmæssige Aand, som man vel endnu i en Aarrække maa regne med hos Arbejdsgiverne, og det kunde da tænkes, at Arbejdere og Arbejdsgivere enedes om at dele Udbyttet af en særlig fed Industri.

For at hindre dette, maa der en Samfundskontrol til. Jeg tænker mig den ordnet saaledes, at Genpart af de regnskabsmæssige Oplysninger, som Arbejdsgiverne afgiver til Arbejdsstedets Kontroludvalg skal indsendes til et for hele Landet nedsat Kontrolnævn, der træder i Stedet for „Den overordentlige Kommission“, naar den falder bort.

Dette Kontrolnævn skal da gribe ind med Prisregulering eller Avanceregulering, hvis ikke den paagældende Industri — hvad sikkert som Regel vil ske i Praksis — bøjer sig for en Henstilling om selv at nedsætte Priserne.

Naar en saadan Kontrol gennemføres, bortfalder de Planer om Trustlove, som nu fra forskellig Side er oppe. Disse Planer er forfejlede af den Grund, at de gaar ud fra, at det gælder om at hindre Trusterne i at organisere vort Erhvervs-liv. Men denne Betragtning er ganske bagvendt. Det gælder tværtimod om, at Erhvervenes Organisation skrider frem i saa hurtigt Tempo som muligt.

Til nærmere Forstaaelse af denne Tanke skal jeg tage et Eksempel fra det virkelige Liv. Jeg vælger Sukkerindustrien, idet denne har været paa Tale som en af de Industrier, som det laa nærmest at socialisere. Jeg faar da Lejlighed til med det samme at omtale, hvad der taler mod en fuldstændig Socialisering af denne Industri i dette Øjeblik.

I en Aarrække har denne Industri faktisk været monopoliseret. A/S De danske Sukkerfabriker beherskede det danske Marked; ved Siden af dette Selskab fandtes kun Andelsfabriken i Nykøbing F., der imidlertid ikke havde Raffinaderi og derfor er henvist til at sælge Raasukkeret til D. d. S. For nogle Aar siden startedes en ny Fabrik „Vestsjælland“, der har Tilknytning til et nyt Raffinaderi i Valby, men om nogen Konkurrence fra dette Selskabs Side med D. d. S. har der hidtil ikke været Tale. Jeg holder mig nu i det følgende alene til D. d. S.

Hvad er det, man ønsker at opnaa ved at socialisere denne Virksomhed? Ganske simpelt dette, at Udbyttet ikke som nu gaar i Aktionærernes Lommer, men at det enten tilfalder Fabrikens Arbejdere i Form af højere Løn (eller kortere Arbejdstid, eller hele Samfundet i Form af lavere Sukkerpriser.

Selskabets Aktiekapital er 22½ Mill. Kursen er i Dag over 300. Hvis Staten skulde overtage til denne Kurs, blev det ca. 70 Mill., hvortil kommer Selskabets Obligations- og Prioritetsgæld, alt i alt ca. 75 Mill. Kr. For at udbetale dette

Beløb maatte der optages et Statslaan, og hvis dette skulde forrentes f. Eks. med 5 pCt., vilde den aarlige Renteudgift blive ca. $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr.

Produktionen er 100 Mill. kg Sukker. Altsaa maa Staten beregne sig $3\frac{1}{2}$ Øre pr. kg til Forrentning af Kapitalen. Men man vilde næppe slippe hermed, thi Staten vilde antagelig faa en dyrere Drift. Efter mit Skøn er D. d. S. i teknisk Henseende fortrinligt ledet; men hvis denne Ledelse blev erstattet med et Embedsmaskineri af samme Art som f. Eks. Statsbanernes, vilde Driften i det lange Løb næppe blive holdt paa samme høje Standpunkt som nu.

I de sidste 10 Aar har Selskabet betalt et Aktieudbytte, som ligger mellem 17 og 25 pCt. Hvor stort er nu for Tiden det Tillæg til Sukkerprisen, som udredes, for at Aktionærene kan opnaa dette store Udbytte? I de senere Aar har Udbyttet af Den overordentlige Kommission været begrænset til 18 pCt. Beregnet pr. kg Sukker er det 4 Øre. Ovenfor fandt jeg $3\frac{1}{2}$ Øre som Statens eventuelle Renteudgift. Jeg skulde tage meget fejl, om ikke denne halve Øre i det lange Løb vilde gaa tabt ved dyrere Drift.

Men der er en anden Vej at gaa — Prisreguleringens Vej. Faktisk har Sukker i de senere Aar været prisreguleret, ganske vist ikke i Detailhandel, men kun i Henhold til Aftaler mellem D. d. S. og Den overordentlige Kommission. Som allerede nævnt har Grundlaget for disse Aftaler været, at Udbyttet til Aktionærene ikke maattet overstige 18 pCt. Faktisk har dog det opnaaede Nettooverskud formentlig tilladt at give et betydeligt større Udbytte, og dette Forhold har som bekendt fremkaldt et stærkt Krav om Udstedelse af Friaktier. Det har kostet ledende Banker den største Anstrengelse at hindre et saadant Slag i Ansigtet paa den offentlige Mening. Men denne Optræden fra Bankernes Side skyldes næppe et virkeligt Ønske om at nægte Udstedelse af Friaktier, men snarere, at man finder Tidspunktet ubejleligt.

Ved at gaa Prisreguleringens Vej, opnaas en virkelig Fordel for Forbrugerne, medens Statens Overtagelse til de nuværende Kurser, som ovenfor paavist, faktisk ingen Fordel

vilde bringe. Man vilde tilmed ved en tilstrækkelig kraftig Prisregulering kunne opnaa, at Aktiernes Kurs faldt til omkring Pari, og saa kunde jo Staten — om man endelig vilde — overtage Fabrikerne til en rimelig Pris. Dette sidste vilde jeg dog fraraade, selv om Fabrikerne kunde overtages for deres virkelige Værdi.

Hvis nemlig Staten overtog Fabrikerne, vilde Landmændene paa Lolland maaske forlange mere for Roerne, og Staten vilde betale af Frygt for at tabe den anbragte Kapital. Nej, lad den private Kapital tage denne Risiko — og lade Staten være parat til Indførelse af Kolonisukker, hvis Landmændene skulde stille urimelige Krav til Roeprisen. Hvis Fagforeningen havde ganske nøjagtig Rede paa Selskabets virkelige Nettofortjeneste (som ikke fremgaar af de offentliggjorte Regnskaber), vilde den stille sine Lønkvav herefter. Forholdet stiller sig omtrent saaledes, at 10 Kr. mere i Ugeløn til hver Arbejder svarer til 5 pCt. Aktieudbytte. Som ovenfor nævnt har Selskabets Aktieudbytte i de senere Aar været begrænset til 18 pCt. Hvis Ugelønnen forhøjes med 25 Kr., skulde dette altsaa betyde, at Aktieudbyttet gik ned til $5\frac{1}{2}$ pCt. Hvis man tænker sig, at Fagforeningen var i Stand til at gennemføre en saadan Lønforhøjelse, vilde det imidlertid vise sig, at Selskabet ikke behøvede at nøjes med at give $5\frac{1}{2}$ pCt. Det er ikke umuligt, at man — uden at forhøje Sukkerprisen — kunde give f. Eks. 8 pCt. Men ganske vist vilde under disse Omstændigheder Kravet om Udstedelse af Friaktier ikke kunne opfyldes — og Børsjobbernes mest yndede Papir vilde tabe sin Tiltrækning. Men hvem vilde finde, at dette var en Ulykke for Landet?

Det er imidlertid klart, at hvis Fagforeningen kunde gennemføre den omtalte Lønforhøjelse, saa vil der ikke samtidig kunne blive Tale om en Nedsættelse af Sukkerprisen.

Og her er vi nu ved det afgørende Punkt i Forholdet mellem Fagforeningen paa den ene Side og Samfundet (Forbrugerne) paa den anden Side. Det er klart, at det ikke kan tillades en enkelt Gruppe af Arbejdere at presse deres Løn saa højt op, at de faktisk kommer til at gaa ind i den Rolle,

som Kapitalisterne hidtil har været ene om at spille — Rollen som Udbytttere af Forbrugerne.

Hermed vil jeg ikke have sagt, at den ene Fagforening smaaligt skal misunde den anden Fagforening, at den har opnaaet 5 eller 10 Kr. mere pr. Uge. Det vil være ganske nødvendigt, at der paa dette Omraade indrømmes en ganske betydelig **Bevægelsesfrihed**, thi det gælder om, at de Industrier, som kan bære en høj Arbejds løn, faar Lov til at drage Arbejds kraft til sig, og dette sker jo netop derved, at Lønnen (i alle Tilfælde for en Tid) er højere. Jeg tror fremfor alt ikke, man paa dette Omraade maa komme ind paa en almindelig Statsregulering af Lønnen; det vilde betyde Stilstand i Erhvervslivets sunde Udvikling. Men dette udelukker ikke, at Staten fastsætter Minimal lønninger i saadanne Fag (f. Eks. indenfor Hjemmeindustrien), hvor Organisationen faktisk ikke er stærk nok til selv at gennemføre taalelige Forhold.

Sæt nu man kom til det Resultat, at en Lønforhøjelse paa 25 Kr. for Sukkerarbejderne var for meget, hvilket vil sige, at Lønnen vil blive urimelig høj i Forhold til, hvad der kan opnaas i andre Fag. Ja, saa træffer Staten ganske simpelt Bestemmelse om, at Sukkerpriserne nedsættes. Vedtages en Nedsættelse paa f. Eks. 1 Øre, saa betyder det, at Sukkerarbejderne maa nøjes med en Lønforhøjelse paa 15 Kr. i Stedet for 25 Kr.

Indenfor den enkelte Industri vil det vise sig, at de forskellige Foretagender giver et ret forskelligt Udbytte. Naturligvis vil Fagforeningernes Lønkrav blive stillet efter det Udbytte, som de bedste Foretagender giver, og dette vil da medføre, at de daarligste Foretagender maa standse. Ad denne Vej fremmes den Udvikling, som jo allerede nu er godt i Gang, at Produktionen koncentrerer sig i de mest moderne og bedst ledede Bedrifter. Endvidere fremskyndes det Tidspunkt, da den enkelte Industri føler sig som et Hele, saaledes at det samlede Udbytte fordeles til alle Bedrifter i Industrien. Naar dette Punkt er naaet, kan Samfundet — hvis man maatte finde det hensigtsmæssigt — udløse den private Kapital af det paagældende Erhverv.

Gennem de her foreslaaede Kontroludvalg skulde det mueliggøres, at Arbejderne fik den Løn, som de med Rimelighed kan gøre Krav paa, medens Samfundet gennem Kontrolnævnet sikrede sig, at Arbejdsgiverne ikke beregnede sig en højere Nettofortjeneste paa de producerede Varer end nødvendigt. Kun ad denne Vej vil der kunne være Tale om at standse den Svikmølle, som nu er sat i Gang. Thi nu er det jo saaledes, at hver Gang Arbejderne gennemtvinger en Lønforhøjelse, enes Arbejdsgiverne som Regel straks om en Prisforhøjelse paa Varerne, der ikke alene dækker de forøgede Udgifter til Lønning, men som oftest bringer Arbejdsgivernes egen Fortjeneste i Vejret.

Dette er den ene Side af den foreliggende Opgave. Den anden Side er, at der maa skabes en Mulighed for offentlig Kontrol med Handelsavancerne.

Som bekendt er der alt for mange Detailhandlere, og Hovedaarsagen hertil er, at Konkurrencen mellem de storindustrielle Bedrifter mere gaar ud paa at byde Detailhandlerne en høj Avance end paa at faa Varerne ud til Forbrugerne til laveste Pris. Det er den meningsløst høje Detailavance, der har fremkaldt det urimeligt store Antal Detailhandlere.

Samfundet kan ikke være tjent med denne Udvikling. Tilgangen til Handelserhvervene maa standses, og Kræfter maa overføres fra Handel til Industri.

Foreløbig bør der ske dette, at enhver Forbruger faar Krav paa at faa Besked om, hvor stor Fortjeneste den Handlende har paa Varen. Han maa da selv afgøre, om det kan betale sig for ham at købe hos den Handlende fremfor at gaa direkte til Fabrikken.

Enhver Vare af dansk Fabrikat skal være mærket med Fabrikkens Navn, og alle udenlandske Varer skal være betegnet som saadanne.

Fabrikken skal have Pligt til at ekspedere Ordre til private Forbrugere mod kontant og naturligvis mod Fragtudlæg + Grossistavance + passende Vederlag for Ordrens Udførelse.

Det skulde ad denne Vej lykkes at faa de Handlende til

at konkurrere paa Prisen, hvad de nu som oftest **ikke** gør. Hvis de Handlende i en eller anden Branche enes om at holde samme Priser, og disse levner en urimelig Avance, skrider Kontrolnævnet ind og fastsætter en lavere Avance.

Det er let nok at kritisere den bestaaende kapitalistiske Samfundsordning. Det er ulige vanskeligere at pege paa den Vej, ad hvilken man hurtigst kan naa frem til en anden og bedre Ordning. Men kunde man da ikke fra alle Sider enes om, at det, der først og fremmest tiltrænges, er de fyldigst mulige Oplysninger om de faktiske Forhold indenfor de forskellige Erhverv?

Saadanne Oplysninger kan imidlertid kun fremskaffes ved, at Kortene lægges paa Bordet. Enhver maa have Pligt til at gøre Rede for, hvorledes han erhverver sin Indtægt. Og den, der har rent Brød i Posen, kan jo heller ikke have noget at skjule.

Maaske vil mange mene, at en saadan Kontrol vil være uden virkelig Betydning. Det forekommer mig imidlertid, at Erfaringen viser det modsatte. Tænk paa Rigsdagsmændene! Det er sikkert Mænd, der gennemgaaende er af den Mening, at de udfører et særdeles betydningsfuldt Arbejde for Land og Rige. De er samtidig selv Herre over, hvor store Diæter de vil beregne sig. Alligevel ser man det Særsyn, at de ansætter disse Diæter til et latterligt lavt Beløb i Forhold til, hvad en Bankdirektør eller en af Storhandelens eller Storindustriens Mænd vilde anse som passende Godtgørelse for et lignende Arbejde. Hvad er vel Aarsagen til dette Forhold andet end den, at Rigsdagsmændene maa bevilge sig selv disse Diæter for hele Folkets Øjne? Denne offentlige Kontrol er fuldt ud tilstrækkelig til at bevirke, at en Overvurdering af eget Arbejde ikke finder Sted.

Maaske vil man indvende, at den offentlige Kontrol i dette Tilfælde medfører, at Arbejdet bliver saa daarligt betalt, at der leveres anden Klasses Arbejde. Det er muligt. Jeg skal vel vogte mig for en Vurdering af Rigsdagens Arbejde. Men lad mig da tage et Eksempel fra et andet Om-

raade. De ledende Mænd indenfor Landbrugets Andelsforetagender spiller utvivlsomt nok saa stor en Rolle for Danmarks Økonomi som nogen ledende Mand indenfor Industri eller Handel. I Retning af Energi, Dygtighed og Initiativ tror jeg ikke, Forskellen bliver stor. Men der er en uhyre Forskel paa Lønnen for det ydede Arbejde. Og Grunden er alene den, at Andelsmændenes Honorarer for udført Arbejde er under offentlig Kontrol.

En Andelsmand sætter sin Ære i at opnaa det bedst mulige økonomiske Resultat af Virksomheden. Men det sker ikke til Fordel for ham selv eller til Fordel for en Gruppe Aktionærer, som kun har at klippe Kuponerne. Nej, det sker til Fordel for Producenterne eller Forbrugerne.

Det gælder om, at ogsaa andre Erhvervs ledende Mænd bibringes den samfundsmæssige Opfattelse, at de bør sætte deres Ære i at yde det mindst mulige Udbytte til den anvendte Kapital, men det størst mulige Udbytte til Producenterne — hvilket vil sige den størst mulige Løn til Arbejderne — og de billigst mulige Varer til Forbrugerne. Lad dem saa foreløbig blot selv fastsætte deres Vederlag som Driftsherrer — men lad det ske for Offentlighedens Øjne.

Den i det foregaaende skitserede Plan kan maaske bedst karakteriseres saaledes: **Erhvervenes Selvstyre under gensidig offentlig Kontrol.** Kun ad denne Vej kan der skabes Grundlag for en virkelig saglig Diskussion om, i hvilket Omfang Samfundshensyn kræver Socialisering af de enkelte Erhverv under en eller anden Form.

Jeg nærer for mit Vedkommende ingen Tvivl om, at Udviklingen vil gaa i Retning af Socialisering. Men jeg ønsker helst, at Spørgsmaalet om **Formerne** for Socialiseringen kan blive Genstand for den mest indgaaende Drøftelse. Det vil under en saadan Drøftelse vise sig, at man for de forskellige Erhverv vil vælge vidt forskellige Former.

En Ting er sikkert: Hvis Overklassen ikke godvilligt vil indlade sig paa en saadan Drøftelse, hvis man vedblivende nægter offentlig at gøre Rede for, ad hvilke Veje og med hvilken samfundsmæssig Berettigelse de store Indtægter er-

hverves — ja saa vil den Dag komme, da det arbejdende Folk taber Taalmodigheden og slaar Spillet overende.

Efterskrift.

Som allerede bemærket findes endnu ingen officielle Undersøgelser til Belysning af Krigsaarenes økonomiske Foreteelser. Forhaabentlig er det dog ikke Meningen, at der skal dækkes over, hvad der er sket i disse Aar. Det arbejdende Folk har et uafviseligt Krav paa at faa fuld Besked. Jeg er tilbøjelig til at tro, at hvis Resultatet af saadanne Undersøgelser forelægges for Offentligheden, da vil Kravet om Konfiskering af de ved Krigsaageren skabte Formuer ikke kunne afvises.

Som Eksempel paa, hvorledes Undersøgelser af denne Art bør forme sig, skal jeg forsøge at udrede Forholdene dels i Skotøjsindustrien, dels i Dampskibsrederierne. Selvfølgelig kan de Resultater, jeg kommer til, langt fra være nøjagtige, idet flere Led i disse Beregninger beror paa et ganske løst Skøn. Men mit Formaal med at offentliggøre disse Beregninger er ogsaa kun at formaa rette Vedkommende til at komme frem med de nøjagtige Tal. I Anledning af Spørgsmaal om Overkapitaliseringen i Skotøjsindustrien bestemte Industriraadet i Septbr. f. A. at nedsætte et Udvalg til Undersøgelse af denne Sag. (Se „Tidsskrift for Industri“ for 1. Oktbr. 1918, S. 207). Endnu har Offentligheden intet hørt om Resultatet af denne Undersøgelse. Jeg tvivler imidlertid ikke om, at naar Industriraadet engang naar til Bunds i Sagen, vil man i det væsentlige naa til samme Resultat, som det, jeg er kommet til.

Skotøjsindustrien 1913 og 1917.

I det følgende er der gjort et Forsøg paa at klarlægge Udviklingen i Skotøjsindustrien fra 1913 til 1917. Undersøgelsen angaar kun Læderfodtøj.

1. Produktion:

Som fælles Vareenhed for hele Industrien er valgt gennemsyet Fodtøj. Randsyet og pløkket er omsat til gennemsyet ved at gange med 1,7, medens vendt Fodtøj er omsat ved at gange med 0,45. Naar de af statistisk Departement offentliggjorte Tal omregnes paa denne Maade faas:

1913: 2,030,000 Par

1917: 2,740,000 Par

Salgsværdien fra Fabrik udgjorde i de to Aar henholds-

vis: 13,220,000 Kr. og 37,180,000 Kr.. hvorefter Gennemsnitsprisen pr. Par Fodtøj (naar alt omsættes til gennemsyet) bliver henholdsvis Kr. 6,50 og Kr. 13,50.

2. Arbejdertal:

De af statistisk Departement opgivne Arbejdertal er i nedenstaaende Tabel omregnet til voksne Arbejdere, idet Kvinder er ganget med 0,6, medens Drengene og Hjemmearbejdere er ganget med 0,5.

	1913:	1917:
Mænd	$1314 \times 1 = 1314$	$1603 \times 1 = 1603$
Kvinder	$820 \times 0,6 = 492$	$1308 \times 0,6 = 785$
Drengene	$300 \times 0,5 = 150$	$337 \times 0,5 = 168$
Hjemmearbejdere..	$445 \times 0,5 = 222$	$638 \times 0,5 = 319$
	<u>2879</u>	<u>2875</u>
Fradrag for } Lærredsfodtøj }	ca. $200 \times 0,9 = 180$	ca. $140 \times 0,9 = 126$
	ca. 2680	ca. 2750

Da der ved denne Undersøgelse ikke tages Hensyn til Produktion af Lærredsfodtøj, er der fradraget henholdsvis 200 og 140 Arbejdere, som antages at være beskæftiget ved denne Fabrikation.

3. Arbejdsløn:

Saa vel i 1913 som i 1917 regnes med 300 Arbejdsdage à $9\frac{1}{2}$ Time daglig, hvilket giver ca. 2,850 Timer pr. Aar. For 1917 er dette Tal dog sikkert for højt. Timefortjenesten opgives for 1913 til 0,32 Kr. for Kvinder, 0,52 Kr. for Mænd, medens den i 1917 udgjorde henholdsvis Kr. 0,45 og 0,77. Der er her regnet med, at Naadlerskerne udgør godt Halvdelen af den kvindelige Arbejdsstyrke. Omregning af Kvinder til Mænd er sket i Forhold til de her antagne Lønsatser.

Herefter kan man nu beregne Aarslønnen, idet man for 1913 har: $2,850 \times 0,52 \times 2,000 = 2,964,000$ Kr.
og for 1917: $2,850 \times 0,77 \times 2,750 = 6,035,000$ Kr.

Udregnet pr. 1000 Par Fodtøj udgør Arbejdslønnen for de to Aar henholdsvis 1,460 og 2,200 Kr.

4. Omkostninger pr. 1000 Par Fodtøj:	1913: Kr.	1917: Kr.
Vedligeholdelse af Maskiner og Inventar.	100	200
Afskrivning paa do. do.	100	150
Husleje	150	150
Driftsledelse	200	400
Kontor og Rejsende	250	400
Andre Omkostninger	200	500
	<u>1000</u>	<u>1800</u>

5. Raastof pr. 1000 Par Fodtøj:

1913	3,700 Kr.
1917	7,100 —

6. Nettoavance til den anvendte Kapital pr. 1000 Par Fodtøj:

1913: 340 Kr. = 5,2 pCt. af Omsætningen.
1917: 2400 — = 18 — — do.

7. Prisen pr. 1000 Par Fodtøj:

	1913: Kr.	1917: Kr.
Arbejds løn	1,460	2,200
Omkostninger	1,000	1,800
Raastoffer	3,700	7,100
Avance	340	2,400
	<hr/> 6,500	<hr/> 13,500
Detailavance (33 pCt.)	2,200	4,500
	<hr/> 8,700	<hr/> 18,000

8. Anvendt Kapital pr. 1000 Par Fodtøj:

	1913: Kr.	1917: Kr.
Maskiner og Inventar	1,000	1,500
Raastoffer for 4 Maaneder	1,200	2,400
Færdige Varer for 1/2 Aar	3,000	5,500
Kassebeholdning	300	600
	<hr/> 5,500	<hr/> 10,000

Der er her ikke ansat noget Beløb for Bygninger, idet Huslejen er opført under Omkostninger. Færdige Varer er ansat til Fabrikspris ÷ egen Fortjeneste. Den Kapital, der her er regnet med, er formentlig ret højt ansat. Det er forudsat, at Fabrikkerne selv forhandler Varen til Detailhandlerne.

I 1913 vil herefter den samlede Kapital blive forrentet med 6,2 pCt., medens den i 1917 forrentes med 24 pCt.

9. Fremmed Kapital og egen Kapital pr. 1000 Par Fodtøj.

Hvis man gaar ud fra, at den i 1913 anvendte Kapital fordeler sig med 2,000 Kr. paa egen og 3,500 Kr. paa fremmed Kapital, medens de tilsvarende Tal fra 1917 udgør henholdsvis 3,000 og 7,000 Kr., vil Resultatet, naar der i 1913 regnes med 6 pCt. og i 1917 med 7,5 pCt. som Rente af fremmede Penge, blive følgende:

	1913	1917
Nettoavance til Kapitalen	340	2400
herfra Rente af fremmed Kapital	210	500
Restudbytte til egen Kapital ..	<hr/> 130	<hr/> 1900

hvilket giver henholdsvis 6,5 og 63 pCt. af egen Kapital. Udregnet pr. Par Fodtøj bliver Nettoudbyttet til egen Kapital

13 Øre i 1913 og 190 Øre i 1917, hvorefter altsaa Nettoavancen pr. Par Fodtøj skulde være steget til det femtendobbelte.

10. Overkapital pr. 1000 Par Fodtøj.

Ved Overkapital forstås den Værdi, der tillægges et Foretagende, fordi man regner med, at det giver et vist aarligt Udbytte *udover den sædvanlige Forrentning* af den i Foretagendet anbragte egne Kapital. Hvis man gaar ud fra, at der før Krigen maatte kræves nogenlunde sikker Udsigt til et Udbytte af $6\frac{1}{2}$ pCt. for at faa Folk til at anbringe egne Penge i en Skotøjsfabrik, saa vil det ses, at Skotøjsindustrien som Helhed ikke før Krigen kunde forrente nogen Overkapital, hvilket atter vil sige, at Fabrikkerne som Helhed ikke kunde sælges for et større Beløb end den Formue, som virkelig var anbragt i dem.

For 1913 har man: Værdi af egen Formue 2,000 Kr. og Udbytte heraf 130 Kr. = $6\frac{1}{2}$ pCt. Altsaa var Overkapitalen 0.

For 1917 har man: Værdi af egen Formue 3,000 Kr. og Udbytte heraf $6\frac{1}{2}$ pCt. = 195 Kr. Men da det faktiske Udbytte var 1,900 Kr., bliver der et Overskud udover normal Forrentning af egen Formue paa 1700 Kr. Hvis der nu hos det aktiekøbende Publikum kan vækkes en Forventning om, at dette Ekstraoverskud vil kunne opnaas ogsaa i Fremtiden, vil der eventuelt kunne skabes en Overkapital paa 1,700 : 0,065 = 26,000 Kr. Dette vil altsaa sige, at en Skotøjsfabrik, der producerer 100,000 Par Fodtøj, skulde kunne forrente en Overkapital paa 2,6 Mill. Kr., og naar en saadan Fabrik omdannes til Aktieselskab, kan den paagældende Fabrikant maa ske gøre sig Haab om at faa ombyttet denne Overkapital med virkelig Formue.

Det var noget i denne Retning, der skete i Efteraaret 1916 ved Starten af A/S De forenede Skotøjsfabrikker. De fleste af de under dette Selskab sammensluttede 10 Fabrikker forrentede før Krigen næppe nogen Overkapital. Alt i alt producerede de i 1913 ca. 800,000 Par Fodtøj. Den anvendte egne Kapital udgjorde næppe mere end ca. 1,6 Mill. Kr., af hvilken Kapital Nettoudbyttet antagelig i Gennemsnit har været 6 à 7 pCt., altsaa ca. 100,000 Kr. eller 12 à 13 Øre pr. Par Fodtøj.

I det nydannede Aktieselskab blev Kapitalen ansat til 9 Mill. Kr., og Aktiekursen var straks efter Emissionen ca. 300. Alt i alt vurderedes altsaa dette Foretagende af Publikum til 27 Mill. Kr. Hvis dette Beløb skulde forrentes med blot 6 pCt., vil det sige, at Nettooverskudet pr. Par Fodtøj skulde op paa over 2 Kr.

Det er en Selvfølge, at der ikke efter Krigen kan regnes med et saadant Nettooverskud, med mindre det lykkes at udelukke enhver Konkurrence indenfor Skotøjsindustrien. Om Bestræbelserne i denne Retning vil lykkes, er endnu et aabent Spørgsmaal.

I 1918 gik A/S De forenede Skotøjsfabrikker sammen med A/S Hertz og A/S Jacob op i A/S Ballin-Hertz, hvis Aktiekapital blev 27 Mill. Kr. Hvis 13 Mill. heraf antages at skulle forrentes af Skotøjsfabrikkerne, og idet Produktionen anslaaes til ca. 1,3 Mill. Par, vil det ses, at det Udbytte paa 18 pCt., som er udbetalt for 1918, betyder Kr. 1,80 pr. Par Fodtøj.

Under Forudsætning af, at Selskabet for Skotøjsafdelingens Vedkommende ikke arbejder med mere fremmed Kapital end et Beløb, der svarer til Grund og Bygninger, vilde en Aktiekapital paa 13 Mill. Kr. være passende, saa længe Priserne er de samme som i 1917. Kapitalen svarer da til 10 Kr. pr. Par produceret Fodtøj, hvilket ganske stemmer med det foran (under Punkt 8) fundne Tal. Men hvis Forrentningen af denne Kapital skal bringes ned paa samme Niveau som før Krigen, bliver Resultatet ganske vist, at Aktionærerne maa nøjes med 6 à 7 pCt. i Stedet for med 18 pCt. Og efterhaanden som Prisniveauet synker, maa endvidere Aktiekapitalen bringes ned i tilsvarende Grad.

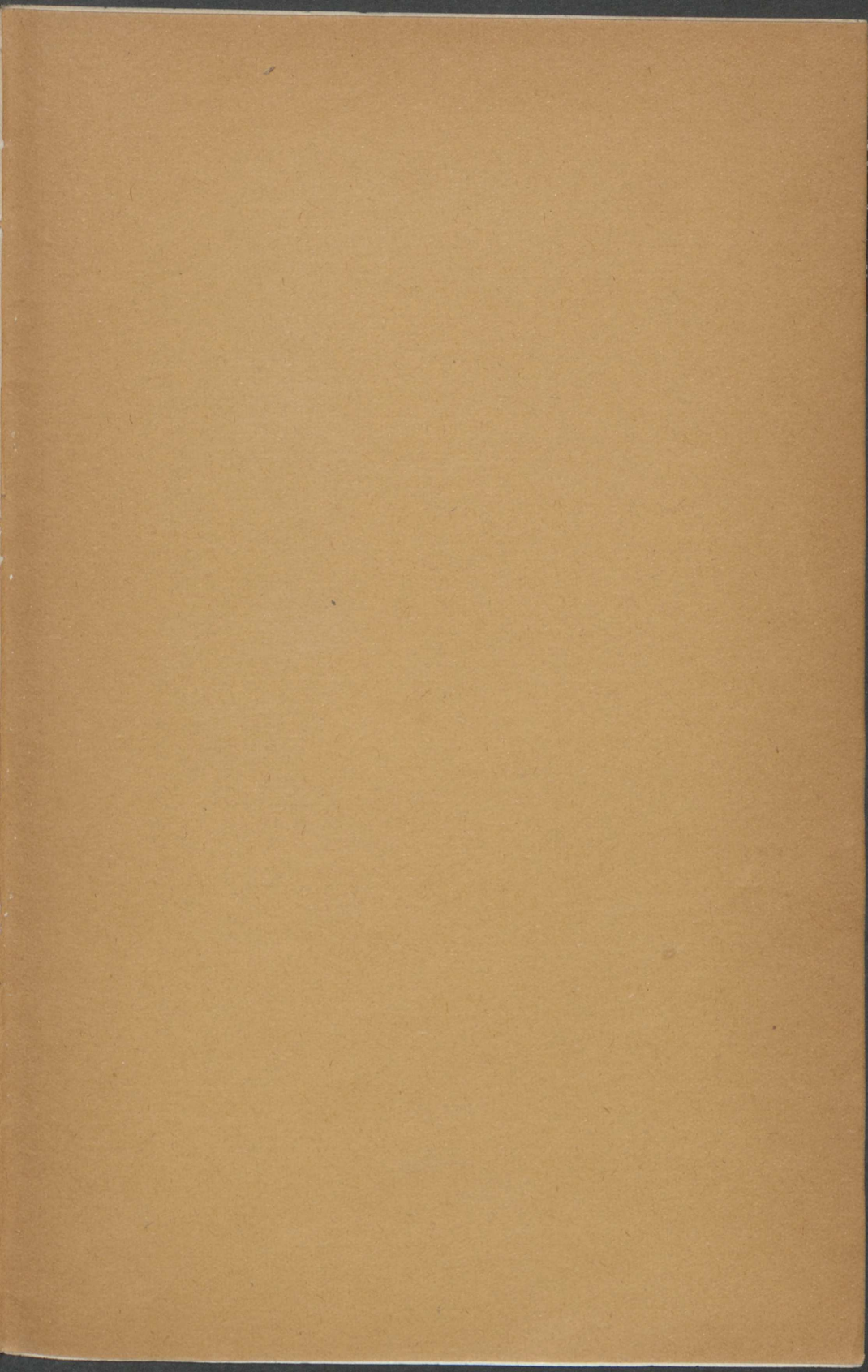
Rederiernes Krigsførtjeneste.

Sluttelig skal jeg meddele nogle Beregninger vedrørende Rederiernes Indtægter i 1915 og 1916. Tallene har Interesse til Belysning af de Lønkrav, som i den seneste Tid er stillet fra Sømandenes, Fyrbødernes og Havnearbejdernes Side. Der er skrevet mange smukke Ord i Pressen om de store Ofre, som Rederierne maatte bringe for at tilfredsstille disse Krav, og det er ogsaa blevet fremhævet, at Rederne **alene** naturligvis ikke kunde bære disse tunge Ofre, hvorfor den uundgaaelige Følge maatte blive en Forhøjelse af Fragterne. Det kan da være gavnligt at forsøge at opstille en Beregning over Hyrens Betydning dels for Bruttofragten, dels for Rederiernes Nettofortjeneste.

Beregningen omfatter kun Skibe over 500 R T N og kan naturligvis kun give en omtrentlig Forestilling om de virkelige Forhold, idet der for adskillige Selskabers Vedkommende ikke foreligger fuldstændige Oplysninger for Offentligheden.

	1915	1916
	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Bruttofragt	240	360
Nettoindtægt	100	170
Aktiekapital	100	110
Hyre	18	23

Den her anførte Udgift til Hyre omfatter ogsaa Lønninger til Skibsofficerer og Hovmester. For 1915 udgjorde Lønnen til Fyrbødere og Dæksfolk næppe 7 Mill. Kr. eller knap 3 pCt. af Bruttofragten. Samtidig indtjentes 100 Mill. Kr. i Udbytte. Hvis Selskaberne vilde have ladet sig nøje med f. Eks. 20 pCt. Udbytte, medens man samtidig havde udbetalt dobbelt Hyre til hele Besætningen, saa kunde man have nedsat Bruttofragten med et Beløb af 62 Mill. Kr. For 1916 — og rimeligvis ogsaa for 1917 og 1918 — giver en tilsvarende Beregning et endnu grellere Resultat. Men hvis Rederierne havde valgt at gaa denne Vej, havde der ganske vist ikke været Lejlighed til at tjene Hundreder af Millioner paa Børsspekulationer i Dampskibsaktier.

„SAMFUNDET“s SKRIFTSERIE

Senere udkommer:

BOLSHEVISMEN af Dr. polit. *K. A. Vieth-Knudsen*.

JORDSPØRGSMÅALET af Kontorchef *Henrik Pedersen* og cand. polit. *K. J. Kristensen*.

HVORLEDES STUDERER MAN SAMFUNDSSØKONOMI? af *Thomas Junker*.

„SAMFUNDET“s FORLAG - KØBENHAVN
FJORDS ALLÉ 10

